

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення вченої ради університету
25 червня 2026 року,
протокол № 13.

Т.в.о. ректора, голова вченої ради
університету, доктор юридичних наук,
професор

Олег ОМЕЛЬЧУК

25 червня 2026 року

М.п.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО НАРОДОВЛАДДЯ»
для підготовки на другому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня магістра
за спеціальністю D8 Право галузі знань D Бізнес, адміністрування та право
Освітня програма «Магістр права»**

м. Хмельницький
2026

РОЗРОБНИКИ:

Завідувачка кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
кандидатка юридичних наук, доцентка
15 червня 2026 року

Олена ГАЛУС

Професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
доктор юридичних наук, професор
15 червня 2026 року

Олександр БУХАНЕВИЧ

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
17 червня 2026 року, протокол № 13.

Завідувачка кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
кандидатка юридичних наук, доцентка
17 червня 2026 року

Олена ГАЛУС

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми
18 червня 2026 року

Сергій КРУШИНСЬКИЙ

Декан юридичного факультету,
кандидат юридичних наук, доцент
18 червня 2026 року

Віктор ЗАХАРЧУК

Рішення методичної ради університету
18 червня 2026 року, протокол № 8.

Голова методичної ради університету,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка
18 червня 2026 року

Ірина КОВТУН

ЗМІСТ

		Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни	– 4
2.	Програмні компетентності і заплановані результати навчання	– 4
3.	Програма навчальної дисципліни	– 5
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни	– 7
	4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 7
	4.2. Аудиторні заняття	– 8
	4.3. Самостійна робота студентів	– 8
5.	Методи навчання та контролю	– 8
6.	Схема нарахування балів	– 9
7.	Рекомендовані джерела	– 9
	7.1. Основні джерела	– 9
	7.2. Допоміжні джерела	– 11
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 13

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– D Бізнес, адміністрування та право
2. Код і назва спеціальності	– D8 Право
3. Назва спеціалізації	– немає
4. Назва дисципліни	– Форми безпосереднього народовладдя
5. Тип дисципліни	– вибіркова
6. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– другий
7. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– магістр
8. Загальний обсяг вивчення дисципліни (кредитів ЄКТС / годин)	– 3 / 90
9. Форма семестрового контролю	– залік
10. Місце дисципліни в логічній схемі: дисципліна пов'язана з такими навчальними дисциплінами:	– Україна в міжнародному правовому вимірі; Проблеми нормотворення та правозастосування; Теорія і практика адміністративного судочинства; Застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод; Практика забезпечення конституційних прав людини
11. Мова вивчення дисципліни	– українська

2. Програмні компетентності і заплановані результати навчання

Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни	Загальні компетентності ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні. ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). Спеціальні компетентності СК 1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності. СК 10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.
Програмні результати навчання	РН 1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання. РН 3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження. РН 4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних

	комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки. РН.7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання. РН 12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу. РН 13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів. РН 14. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування. РН 17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.
--	--

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Загальна характеристика форм безпосереднього народовладдя

Поняття та ознаки форм безпосереднього народовладдя. Співвідношення безпосереднього народовладдя, державної та муніципальної влади. Функції форм безпосереднього народовладдя.

Класифікація форм безпосереднього народовладдя. Критерії класифікації форм безпосереднього народовладдя.

Конституційні форми безпосереднього народовладдя.

Врегульовані законодавством форми безпосереднього народовладдя.

Фактичні форми безпосереднього народовладдя.

Становлення і розвиток безпосереднього народовладдя та його форм в Україні.

Особливості здійснення форм безпосереднього народовладдя в умовах особливих правових режимів.

Тема 2. Вибори як конституційна форма безпосереднього народовладдя

Основні етапи становлення та розвитку інституту виборів в Україні та світі. Поняття, принципи, функції виборів. Класифікація виборів. Поняття та види виборчих систем, їх переваги та недоліки. Міжнародно-правові стандарти виборів.

Поняття, принципи та суб'єкти виборчого процесу. Строки у виборчому процесі. Стадії виборчого процесу в Україні. Територіальна організація виборів в Україні. Виборчі комісії: їх система та функції. Списки виборців. Державний реєстр виборців. Передвиборна агітація. Виборчі бюлетені: порядок виготовлення, передачі виборчим комісіям. Порядок оскарження результатів виборів. Юридична відповідальність за порушення законодавства про вибори.

Порядок організації та проведення виборів Президента України.

Порядок організації та проведення виборів народних депутатів України.

Порядок організації та проведення місцевих виборів.

Тема 3. Референдум як конституційна форма безпосереднього народовладдя

Основні етапи становлення та розвитку інституту референдумів в Україні та світі. Поняття, принципи, предмет та функції референдумів. Класифікація референдумів. Міжнародно-правові стандарти референдумів.

Поняття та загальні засади референдного процесу. Юридична відповідальність за порушення законодавства про референдуми.

Поняття та види всеукраїнського референдуму. Порядок призначення (проголошення) всеукраїнського референдуму. Реалізація права вимоги проведення всеукраїнського референдуму. Комісії із всеукраїнського референдуму. Утворення округів і дільниць із всеукраїнського референдуму. Порядок голосування і підрахунку голосів. Встановлення результатів всеукраїнського референдуму. Правові наслідки всеукраїнського референдуму. Всеукраїнський референдум 16 квітня 2000 року.

Поняття та види місцевих референдумів. Порядок призначення місцевих референдумів. Реалізація права вимоги проведення місцевих референдумів. Організаційно-правові заходи по підготовці та проведенню місцевих референдумів. Комісії із місцевого референдуму. Утворення округів і дільниць із місцевого референдуму. Порядок голосування і підрахунку голосів. Встановлення результатів місцевих референдумів. Правові наслідки місцевих референдумів.

Тема 4. Мирні збори, мітинги, походи і демонстрації як конституційні форми безпосереднього народовладдя

Становлення та розвиток права на свободу мирних зібрань на території України. Поняття мирних зібрань, мирних заходів, зборів, мітингів, походів, демонстрацій, пікетувань, флешмобу (спонтанного зібрання) тощо.

Порядок організації та проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Обмеження права на свободу мирних зібрань. Захист права на свободу мирних зібрань.

Проблемні питання правового регулювання та реалізації конституційного права громадян України на свободу зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Правові позиції Конституційного Суду України стосовно права на мирні зібрання.

Міжнародні стандарти забезпечення права на свободу зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Практика Європейського суду з прав людини у сфері захисту свободи зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Тема 5. Звернення (петиції) громадян до органів публічної влади як конституційна форма безпосереднього народовладдя

Становлення і розвиток правового регулювання права про звернення громадян до органів публічної влади на території України.

Поняття і види звернень громадян до органів публічної влади.

Механізм реалізації конституційного права громадян до звернення до органів публічної влади.

Порядок подачі звернень громадян органам публічної влади. Порядок розгляду звернень громадян органами публічної влади.

Порядок подачі та розгляду електронних звернень (петицій).

Тема 6. Врегульовані законодавством форми безпосереднього народовладдя

Поняття та види врегульованих законодавством форм безпосереднього народовладдя.

Опитування громадян. Народні обговорення. Консультації з громадськістю в діяльності органів виконавчої влади.

Основні форми участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.

Організація і проведення загальних зборів громадян за місцем проживання

Місцеві ініціативи та громадські слухання: процедурні аспекти реалізації.

Відкликання обраних представників за народною ініціативою.
Громадські експертизи.

Тема 7. Фактичні форми безпосереднього народовладдя

Поняття та види фактичних форм безпосереднього народовладдя. Проблеми легітимності та легальності фактичних форм безпосереднього народовладдя.

Револьюції, повстання, громадянські війни, політичні страйки як фактичні форми безпосереднього народовладдя.

Перспективи запровадження нових форм безпосереднього народовладдя. Народна законодавча ініціатива. Народне veto.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лаб. р.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лаб. р.	Ін.зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Загальна характеристика форм безпосереднього народовладдя	8	2	2	-	-	4	8	1	-	-	-	7
2.	Вибори як конституційна форма безпосереднього народовладдя	16	4	4	-	-	8	16	2	1	-	-	13
3.	Референдум як конституційна форма безпосереднього народовладдя	10	2	2	-	-	6	10	1	1	-	-	8
4.	Мирні збори, мітинги, походи і демонстрації як конституційні форми безпосереднього народовладдя	10	2	2	-	-	6	10	1	1	-	-	8

5.	Звернення (петиції) громадян до органів публічної влади як конституційна форма безпосереднього народовладдя	14	2	2	-	-	10	14	2	1	-	-	11
6.	Врегульовані законодавством форми безпосереднього народовладдя	22	4	4	-	-	14	22	2	1	-	-	19
7.	Фактичні форми безпосереднього народовладдя та перспективи запровадження нових форм безпосереднього народовладдя	10	2	2	-	-	6	10	1	1	-	-	8
	Всього годин	90	18	18	-	-	54	90	10	6	-	-	74

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські (практичні) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в силабусі навчальної дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських (практичних) занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань визначаються в силабусі навчальної дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає опрацювання завдань до кожної теми та виконання індивідуальних завдань.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів, а також порядок здобуття балів за самостійну роботу визначаються в силабусі навчальної дисципліни.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація;
- 3) дискусія.

На семінарських (практичних) заняттях застосовуються:

- 1) дискусійне обговорення проблемних питань;
- 2) вирішення ситуаційних завдань;
- 3) складання та розгляд окремих процесуальних документів.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у таких формах:

- 1) усне або письмове опитування на семінарських заняттях;
- 2) перевірка виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;

- 3) складання та обговорення окремих процесуальних документів за ситуаційними завданнями;
4) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі заліку. Залікова оцінка виставляється на підставі результатів поточного оцінювання або складання заліку, який проводиться у формі тестування. У випадку необхідності проведення заліку онлайн, він проводиться у формі тестування із застосуванням комп'ютерних технологій в режимі реального часу.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентами під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів визначаються у силабусі з дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року № 254 к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. URL: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg>
3. Виборчий кодекс України від 19.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6.07.2005 р. . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування: Закон України від 09.05.2024 № 3703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3703-20#Text>
7. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26.01.2021 № 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука В. С., Подгорної В. В., Кислої Т. В. про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом) від 5 жовтня 2005 р. № 6-рп/2005. *Офіційний вісник України*. 2005. № 41. Ст. 2605.
9. У справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів "район" та "район у місті", і поняття "організація управління районами в містах", яке вживається в частині п'ятій статті 140 Конституції України, а також щодо офіційного тлумачення положень пункту 13 частини першої статті 92 Конституції України, пункту 41 частини першої статті 26 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (справа про адміністративно-територіальний устрій): Рішення Конституційного Суду від 13.07.2001 р. *ОВУ*. 2001. № 29. Ст. 1327.
10. Статут Хмельницької міської територіальної громади : Рішення Хмельницької міської ради від 14.06.2024 року №3. URL : <https://www.khm.gov.ua/uk/content/statut-hmelnyckoyi-miskoyi-terytorialnoyi-gromady>
11. Батанов О.В. Муніципальне право України: підручник. Х.: Одісей, 2008. 528 с.
12. Баймуратов М. Пропілеї муніципального права демократичної держави та її муніципальної правової політики: монографія. Одеса: Фенікс, 2024. 336 с.
13. Галус О.О. До питання про впровадження принципів народовладдя та належного врядування в діяльність органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. Випуск 2. Частина 1. С. 93-97. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.1.13>
14. Галус О.О. Форми безпосереднього народовладдя в Україні: монографія / наук. ред. Г. О. Мурашин. Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2013. 214 с.
15. Існуючі форми локальної демократії та механізми їх правового регулювання. О. Бойко, К., Центр політико-правових реформ, 2023. 135 с. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/867/43740.pdf>
16. Муніципальне право України : навчальний посібник. Колектив авторів : д.ю.н., професор О. М. Буханевич (розділ 8, § 9.4.), д.ю.н., професор С. Г. Стеценко (розділ 1), д.ю.н., доцент І. Л. Самсін (§ 11.2., § 11.4., § 11.5.), к.ю.н., доцент А. М. Івановська (§ 2.1., § 2.2., § 2.3., § 11.3.), к.ю.н., доцент І. Л. Литвиненко (§ 2.5., § 4.8., розділ 6), к.ю.н., доцент І. П. Сторожук (§ 2.4, § 9.3., розділ 12), к.ю.н., доцент О. О. Галус (§ 2.6., § 4.1., § 4.2., § 4.3., § 4.4., § 4.5., § 4.6., § 4.7., § 10.1., § 10.2, § 10.3., § 10.5), к.ю.н. І. В. Рижук (розділ 3, розділ 5), ст. викладач А. М. Токар (§ 7.1., § 7.2., § 9.1., § 9.2., § 10.4.), ст. викладач М. З. Берцюх (§ 7.3., § 11.1.) / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора Буханевича О. М. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. 440 с.
17. Петришина, М. О., Єрмоленко, І. Д. (2025). Референдум як форма народовладдя: особливості правового регулювання, проблеми реалізації, обмеження в умовах воєнного стану. *Український політико-правовий дискурс*, (18). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18035147>
18. Публічна влада в Україні : проблемні аспекти та шляхи вдосконалення : колективна монографія. // Колектив авторів : д.ю.н., доцент О. М. Буханевич (§ 1.2), к.ю.н., доцент А. М. Івановська (§ 1.4.), к.ю.н., доцент І. Л. Литвиненко (§ 2.1., § 2.3.), к.ю.н., доцент І. П.

Сторожук (§ 2.4), к.ю.н., доцент О. О. Галус (§ 3.1., § 3.2.), к.ю.н. І. В. Рижук (§ 1.1., § 1.3.), ст. викладач А. М. Токар (§ 1.3., § 2.2.), ст. викладач М. З. Берцюх (§ 2.5.) / за заг. ред. доктора юридичних наук, доцента Буханевича О. М. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. 420 с.

19. Скрипнюк Олександр Конституційно-правовий вимір сучасного авторитарного політичного режиму: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 400 с.

20. Шипілов Л. М. Народовладдя як основа демократичної держави : монографія. Харків: ФІНН, 2009. 216 с.

21. Щербанюк О.В. Народний суверенітет і реалізація владоспроможності демократичної держави: монографія. Книга II / О.В. Щербанюк. Монографія. К.: Логос, 2013. 306 с. https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/shcherbanyuk_o.v._narodnyy_suverpnytet.pdf

7.2. Допоміжні джерела

22. Бакумов О. С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації : монографія. Х. : Право, 2015. 248 с.

23. Балабан Р. В. Теорія виборчої системи. К. : Либідь, 2007. 112с.

24. Безп'ятчук Ж., Євгенєва А., Ковриженко Д. Вибори в Європейському Союзі. Лабораторія законодавчих ініціатив. К. : ФАДА ЛТД, 2006. 156 с.

25. Бисага Ю. М., Гомонай В. В., Чечерський В. І. Конституційно-процесуальне право [вид. 5-е, доп. і вдосконалене]. Ужгородський національний ун-т. Інститут держави і права країн Європи. Юридичний факультет. Кафедра конституційного права та порівняльного правознавства. Ужгород : Ліра, 2008. 307 с.

26. Бучин М. А. Ресурси виборчої кампанії та особливості їх використання в Україні: монографія. Національний ун-т "Львівська політехніка". Л. : ЛІСВ, 2009. 231 с.

27. Виборче право України: Навч. посібник / [за ред. В.Ф. Погорілка, М.І. Ставнійчук] / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К. : Парламентське видавництво, 2003. 383с.

28. Відповідальність за порушення законодавства про вибори / за ред. О.Л. Копиленка / Інститут законодавства Верховної Ради України; Академія правових наук України. Київський регіональний центр. К. : Парламентське вид-во, 2006. 72 с.

29. Галус О.О. До питання про правове регулювання процедури внесення та розгляду місцевої ініціативи як форми безпосереднього народовладдя. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2026. №1. С. 68-73. <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2026.13>

30. Галус О.О. Проблемні аспекти забезпечення повноважності місцевих рад за неможливості проведення виборів в умовах воєнного стану. *Український політико-правовий дискурс*. 2026. №21. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19334241>

31. Галус, О. (2026). Правове регулювання електронних петицій до органів місцевого самоврядування: аналіз чинного законодавства, муніципальної практики та законопроєкту № 11082. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (20). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2026-20-01-02>

32. Галус О.О. Скасування реєстрації політичної партії у зв'язку з невисуванням кандидатів по виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років: конституційно-правові засади та практика адміністративного судочинства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2026. № 5. С. 17-21.

<https://doi.org/10.37634/efp.2026.5.3p>

33. Галус О.О. Процесуальні особливості обмеження свободи мирних зібрань в адміністративному судочинстві. *Український політико-правовий дискурс*. 2026. № 22. <https://doi.org/10.5281/zenodo.19969872>

34. Георгіца А. З., Шукліна Н. Г. До питання про зміст конституційно-правової категорії «демократія». *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2003. Вип. 172: Правознавство. С. 46–51.

35. Дзвінчук Д. І. Механізми демократії участі : суть та особливості застосування на місцевому рівні. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 1 (52). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2016-1/doc/1/02.pdf>
36. Заборовський В.В., Харута В.Ф. Реалізація принципу народовладдя: питання теорії та правозастосування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Випуск 79: частина 2. С. 415-419. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/67.pdf>
37. Кальниш Ю. Г. Пряма демократія в Україні: історичні традиції та перспективи розвитку. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4 (9). С. 5–15. URL: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/9/2.pdf>
38. Капінос М.С. Традиції демократичного врядування в Україні: історичний екскурс. Традиції демократичного врядування в історії українського державотворення : монографія / В. М. Князев, Ю. В. Бакаєв, Т. Е. Василевська та ін. ; за заг. ред. В. М. Князева. Київ : НАДУ, 2010. С. 5– 18. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monografiy/f433476d-198b43c7-bc74-8854fdc74267.pdf
39. Куйбіда Р., Середа М. Свобода мирних зібрань у практиці адміністративних судів: аналітичний огляд судової практики за 2010– 2014 роки. / Центр політико-правових реформ. 2014. URL: http://pravo.org.ua/files/Sud/___2010-2014.pdf
40. Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваїте, 2018. 908 с. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/401765?download=true>
41. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики / за заг. ред. В.Ф.Погорілка. К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2001. 356 с
42. Лисенков С. Л. Основи конституційного процесуального права. Навчальний посібник. К.: «Юрисконсульт», 2007. 270 с.
43. Михайлов М. Б. Безпосередня демократія як організаційно-правова основа взаємодії суспільства та держави. *Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : тези доп. Всеукр. круг. столу (м. Харків, 198 20 квіт. 2016 р.)* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 183–186.
44. Михайлов М. Б. До питання про принципи безпосередньої демократії. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 82–84. 80.
45. Михайлов М. Б. Класифікація типових та нетипових форм безпосередньої демократії. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 127–131.
46. Мірошніченко Ю. Р. Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні : монографія / за ред. О. Л. Копиленка. Київ : Фенікс, 2012. 360 с.
47. Мурашин Г. О. Демократія // *Юридична енциклопедія* : в 6 т. Т. 2: Д–Й / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1999. С. 5-6.
48. Мурашин О. Акти прямого народовладдя: проблеми ефективності. *Право України*. 1999. № 10. С. 3–7.
49. Нестерович В.Ф. Виборче право України: підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 504 с.
50. Парламентські вибори в Європейському Союзі / Д.С. Ковриженко, Д.М. Котляр, А.М. Євгенєва та ін. К. : Міленіум, 2002. 113с.
51. Перепелюк В. Г. Конституційні процедури. Державно – процесуальне право: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2004. 350 с.
52. Погорілко В. Ф., Ісаєва Н. К., Костецька Т. А. Науково-практичний коментар Закону України "Про вибори Президента України" / за ред.. В.Ф. Погорілка. Інститут держави і права НАН України ім. В.М.Корецького. К. : Парламентське видавництво, 2004. 82 с.
53. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2 т. / за ред. В.Ф. Погорілка. Т. 1. К.: ТОВ „Видавництво „Юридична думка”, 2006. 544 с.

54. Ставнійчук М. Форми безпосередньої демократії // Конституційне право України : підручник / за ред. В. Ф. Погорілка. 2-ге доопр. вид. Київ : Наук. думка, 2000. С. 286–342.
55. Ставнійчук М. І. Безпосередня та представницька демократія. *Порівняльно-правові дослідження*. 2011. № 1. С. 157–165.
56. Ставнійчук М. І. Система безпосереднього народовладдя умовах незалежності України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2006. № 4 (6). С. 22–26.
57. Ставнійчук М. І. Теоретичні проблеми становлення прямого народовладдя в Україні. *Правова держава*. 1998. Вип. 9. С. 78–85. Випуск № 06, 2025, частина 1. С. 233-237. URL:
58. Толкачова І.А., Пінчук І.А. Основні форми безпосередньої демократії в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аспект. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/12/35.pdf>
59. Чистоколяний Я. В. Поняття і принципи форм безпосередньої демократії в Україні. *Держава і право*. 2007. Вип. 35. С. 194–200.
60. Юридична відповідальність за порушення законодавства про вибори народних депутатів України / за ред. О.Л. Копиленка. Інститут законодавства Верховної Ради України; Академія правових наук України. Київський регіональний центр. К. : Парламентське вид-во, 2007. 96 с.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://portal.rada.gov.ua/> - Верховна Рада України
2. <http://www.nbu.gov.ua> – Національна бібліотека імені В.І.Вернадського
3. <http://www.khmelnytsky.com/> - Веб-сайт Хмельницької міської ради
4. <http://univer.km.ua/> - Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
5. [http:// www.cvk.gov.ua/](http://www.cvk.gov.ua/) - Центральна виборча комісія
6. <https://court.gov.ua/> - Судова влада України
7. [http:// www.ombudsman.kiev.ua/](http://www.ombudsman.kiev.ua/) - Уповноважений Верховної Ради України з прав людини
8. [http:// cvu.com.ua/](http://cvu.com.ua/) - Комітет виборців України
9. <https://www.venice.coe.int/webforms/events/> - Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія)